

aangesloten waren; per 1 november '41 moesten, gelijk reeds vermeld, alle Joden de Unie verlaten – tòch bleef de Unie (in tegenstelling tot andere verenigingen die zichzelf ontbonden) voortbestaan.¹ Bepalend was daarbij de argumentatie die met name door de Quay ook al eerder naar voren gebracht was: houden wij ons stipt aan de Duitse verordeningen en ontbinden wij de Unie niet zelf, dan dwingen wij de bezetter, haar op een gegeven moment op eigen initiatief te ontbinden; dat enkele feit al zal ons het stempel opdrukken van een verboden organisatie, het zal de onderlinge samenhang ten goede komen.

Inderdaad, dat effect deed zich voor. Dat op 13 december '41 het Algemeen Secretariaat in Den Haag door de *Sicherheitspolizei* bezet werd, dat huiszoeking gedaan werd bij de leden van het Driemanschap en bij de honderden gewestelijke, stedelijke, districts- en plaatselijke bureaus en dat al die kantoren met alle Uniewinkels leeggeroofd, gesloten en verzegeld werden, stimuleerde het kader en de actieve leden van de Unie slechts om de gegroeide banden te bestendigen. Veel Uniekringen bleven regelmatig bijeenkomen en het onderling contact tussen het Driemanschap en de belangrijkste functionarissen van de verschillende gewesten werd bestendigd. Ook bleven Eindhoven, Homan, en de Quay er op uittrekken, Eindhoven meestal in het westen des lands, Homan in het noorden en oosten, de Quay in het zuiden, zulks voor 'bijeenkomsten in de meest uiteenlopende omgevingen', aldus Homan, 'in de meest verscheiden accommodatie, steeds echter in dezelfde sfeer, steeds allen gedreven door dat hartstochtelijk verlangen naar volhouden omdat het doel zo duidelijk was.'² Het vormde alles een logische overgang naar positief verzet.

Vrijwel van meet af aan had in de Unie als massabeweging een verzets-element gestoken: duizenden Nederlanders hadden op grote vergaderingen, anderen, colporteurs van *De Unie*, hadden in gevechten met NSB'ers protest aangetekend tegen de gelijkschakelingspolitiek van de bezetter en tegen de pretenties van de NSB. Dat verzet was geen illegaal verzet. Verzet is een veel

¹ Op 23 oktober '41 bepaalde een verordening van Seyss-Inquart (VO 199/41, *Verordeningenblad*, 1941, p. 844-46) dat Joden niet langer lid mochten blijven van een niet-commerciële vereniging of stichting waar ook niet-Joden deel van uitmaakten. Deze verordening werd op 1 november van kracht. Er ging toen op 28 of 29 oktober een circulaire uit van het Algemeen Secretariaat der Unie waarin aangegeven werd, hoe men die verordening moest naleven. Het bewaardgebleven materiaal doet vermoeden dat men, formeel, het initiatief tot het ontslag nemen bij de Joodse leden liet liggen; in Hilversum, wellicht ook elders, kregen die leden daartoe een 'zachte wenk'. (verslag, 21 nov. 1941, van een kaderbijeenkomst van de Nederl. Unie te Hilversum, Nederl. Unie, 38 e). ² J. Linthorst Homan: 'Tijds-kentering', p. 384.